

## **Kuidas defineerida eestlast? Identiteediuring Stockholmis**

**Kristel Karu-Kletter, Kanni Labi**

Eesti Kirjandusmuuseum

Meie töörühm Eesti Kirjandusmuuseumi etnomusikoloogia osakonnas on ühendanud muusikauurimise ja identiteedi uurimise. Tõuke andis selleks idee, et diasporaa uurimine võiks anda huvitavaid tulemusi muusika rolli kohta inimese elus ja ka vastupidi: muusikakultuuri uurimine pakub uusi teadmisi diasporaa ning lõimumise kohta, kuna etnilise identiteedi ühe tähtsaima koostisosa – keele – roll võib võõrsil oluliselt muutuda, muusika on aga keeleoskust toetav, kuid pakub ka sellest sõltumatuid võimalusi ühisteks kogemusteks. Samuti selgitame, kuid võrd kajastub käibetõde, et eestlased on laulurahvas, tegelikult eesti-identiteedis.

Oma uurimistööks kogume kõikvõimalikke andmeid eesti muusikakultuuri kohta nii kodu- kui välismaal. Meie ühise eesti-identiteedi kujunemises on kindel osa näiteks sellel, missuguseid laule lauldi pagulaste hulgas sellal, kui kodumaal tuli laulda Nõukogude Liidu hümmi. Inimeste mälu järgi ei saa kõiki kontserdiprogramme taastada, seega on tähtsaks abimaterjaliks kõik salvestused, aga ka kontserdikavad jm kirjalik materjal. Heal juhul on kooridel oma arhiivid, aga sageli on selline materjal inimeste käes laiali. Meie uurimistööle, aga kindlasti ka teistele huvilistele oleks suureks abiks, kui võimalikult palju eesti diasporaa muusikakultuuri kajastavat materjali jõuaks Eesti Kultuuriloolisse Arhiivi.

Üks meie uurimismeetoditest on poolstruktureeritud intervjuu. Eesti teadlased on viimasel ajal diasporaa hulgas läbi viinud mitmesuguseid intervjuusid ning need tekstid jäävad samuti rikastama meie enesepilti arhiividesse talletatuna, andes uurimismaterjali eri teadusaladele. Kasutasime oma intervjuuvormi esimest korda sügisel 2008 Stockholmis. Intervjueerisime 12 Stockholmi eestlast, sh üht, kes oli just Eestist sinna kolinud. Neli 15-aastast tüdrukut vastasid küsimustele koos.

Järgnevalt vaatame põgusalt, milliseid teadmisi eestlaste kohta me neist intervjuuvastustest saame. Vastajad on tähistatud sugu, vanust ja sünnikohta (Rootsi või Eesti) märkiva lühendiga.

## 1. Eesti keel.

Keelt nimetavad eestlaseks-olemise juures tähtsaks kõik, ka need, kelle jaoks esimene keel on rootsi keel ja eesti keele oskus ning kasutusvaldkonnad on piiratud, nagu see välismaal elades sageli juhtub.

„Kui sa ei räägi seda [eesti keelt], siis on kuidagimoodi mõttetu, et kutsuda end eestlaseks.“ (m43R)

Kuigi praktiline igapäevaelu võib viia inimese keeletaseme langemisele, on tugeva eesti-identiteedi näitajaks just see, et oma lastega räägitakse või kavatsetakse hakata rääkima eesti keelt.

„See oleks nagu imelik, kui minu ema peaks minu lastega rääkima mingi inglise keeles. Või rootsi keelt.“ (n15R)

Eesti keele oskust hinnatakse kui võimalust vahetumaks suhtlemiseks – nii teiste eestlastega maailmas kui kõigi Eesti elanikega.

„Me oskame rääkida üksteisega ja siis ei pea inglise keelega saama hakkama või midagi sellist. [---] On alati tore kohata [laias maailmas] teisi, kellega võib rääkida [eesti keeles].“ (m43R)

„Kui ma Eestis olen, ma saan eesti keelega hakkama.“ (n31E>R)

Välismaal sündinud lapse jaoks võib igapäevaselt koduringi kuuluva keele kuulmine kõigis eluvaldkondades olla positiivne kogemus, aga ka kummastav.

„Me olime Eestis ja siis ma istusin vankris ja siis kui inimesed käisid mööda, siis ma ütlesin niimoodi, et „oh, nad räägivad eesti keelt!“, kuna ma ei ole sellega harjunud.“ (n15R)

„Lihtsalt nagu imelik kuulata, kui eesti keel tuleb telekast. Ma ei tea miks, aga see on nii harjumatu.“ (n15R)

## 2. Hinnang oma päritolule.

Kui küsisime eestlaseks olemise plusse ja miinuseid Rootsis, siis miinuseid nimetati pigem minevikust, mitte praegusest multikultuursest Stockholmist, kus tuntakse võõraste vastu pigem positiivset huvi. Ümbritsevate suhtumine loob aluse ka uhkustundele oma päritolu üle. Tööealistel võib olla mõningaid raskusi oma võõrapärase nime tõttu, mida rootslastel on raske hääldada ja mis CV-s võib tekitada küsimusi rootsi keele oskuse kohta. Ent üks Rootsis sündinud informant ütles, et ta pole kunagi pidanud tööd ise otsima tänu oma eesti päritolule ja keeleoskusele.

Häbitunne oma päritolu pärast, hirm negatiivse suhtumise ees seoses negatiivsete stereotüüpidega ilmnis ainult ühel informandil, teised olid kogenud pigem positiivset suhtumist. Ka teismelised tüdrukud leidsid, et kõige tähtsam on eestlaseks olemise juures just uhkus oma maa üle.

„Et vahest pole nagu tahtnud, et see välja tuleb, nagu eestlane, sest et eestlaste kohta võib-olla räägitakse natukene, need varastavad ja need teevad seda ja nii ja naa. Siis pole alati tahtnud olla nii väga uhke selle eestluse üle. [---] Peale laste sündi, siis on see tähtsamaks läinud ja siis ma häbenen vähem selle eest, et ma olen eestlane tegelikult.“  
(n31E>R)

„Eesti inimene Rootsis on päris... suurem osa on väga edukad inimesed, mis tähendab, et kui sa räägid, et sa oled eestlane, siis on rohkem nii, et „oi, teie, kes on selline tubli rahvas.“ (n34R)

Uhkust oma päritolu üle kuulsate eestlaste tõttu väljendasid Eestis sündinud rohkem, samuti soovi seda uhkust oma lastelegi õpetada.

„Vaatomata sellele, et meil on mingid pangaröövlid, tunnen ma ikkagi uhkust, et ma olen eestlane, ja see ei häiri minu enesetunnet. [---] Kui ma Austrias elasin, oli kammerkoor, see Fila kammerkoor, esines seal. Ja kui nad laulsid Cyrillus Kreegi laulu „Õnnis on inimene“, siis ma tundsin, et oh, ma olen nii õnnelik, et ma olen eestlane. Ja ma olin seal mingite austerlastega koos, siis nad kohe kadestasisid lausa, et ma olen eestlane. Et see oli küll... siis ma tundsin, et ma olen kohe meetri jagu pikemaks kasvanud.“ (n33E>R)

„Kõik need, kes siin... rootslased, kes on eesti päritoluga. Et selles suhtes mul on uhke tunne, et nemad ikkagi on... Käbi Laretei, et kõik enam-vähem ju teavad, et ta on eestlane ikkagi ja... et selles suhtes on ikka hea tunne, et keegi teab, et ta on eestlane.“  
(n40E>R)

„See ei ole ju mina, kes on teinud selle loo, see on ju Veljo Tormis või Arvo Pärt või keegi nendest.“ (m43R)

Häbitunne võib tekkida uhkusest hoolimata siis, kui Eestil mõnel spordivõistlusel või näiteks Eurovisioonil halvasti läheb. Roostis sündinud võivad episoodilise häbitunde puhul oma eesti-identiteedi ajutiselt „ära unustada“. Uhkus ja häbi on väga tihedalt seotud: millegi pärast häbenemine näitab ühtlasi potentsiaali ja soovi selle üle uhkust tunda.

„Muidu ma olin väga [uhke], tundsin, et me olime alati tipp-viie hulgas [Eurovisioonil] – eestlane, see oli väga tore. Ja siis järsku midagi juhtus ja siis on ainult langenud see asi. Päriskodumaa. Ja siis ma ütlen, siis ma ei tea mitte midagi nende eestlaste kohta. Seal on see valik, mis mul on, ma saan valida. Kas olla eestlane või mitte. [Naerab.] Väga praktiline.“ (n34R)

„Eesti sai peksta eile Bosnia vastu, siis... jalgpallis, 7:0. Siis loomulikult ütleme Rootsi kodumaa. [---] [2008. aasta Eesti eurolaulu pärast oli] täitsa piinlik. Vot siis ma ei tahtnud öelda, et ma olen eestlane.“ (m40R)

### **3. Suhe Eestiga.**

Kodumaa mõiste ei ole võõrsil elades üheselt tõlgendatav ja on selge, ka meie intervjuude põhjal, et Rootsi on sealsete eestlaste jaoks kindel ja armastatud kodu. Mida konkreetselt nimetati kodumaaks, see varieerus. Mõne jaoks hõlmas see mõlemat maad – Eestit ja Rootsit, ning ta tegi vahet hinge- ja päris kodumaal. Mõnele oli kodumaa see maa, kus ta tunneb ennast kõige kodusemalt, kus on ta sõbrad või kus ta konkreetselt elab, s.o Rootsi. Kuid kõigi vastanute sõnul on Eesti hoomatavalt lähedal – seal käiakse sageli ning mõnel juhul kaalutakse ka sinna elama asumise võimalusi, kui majanduslik olukord lubaks.

„Küsimus kodumaa, tähendab, Kesk-Rootsi ja Eesti mõlemad on minu, ütleme, selline kodune territoorium, kus ma liigun vabalt ja tihti ja ilma mõtlemata. [---]

Kodumaal on siis kaks mõistet või kaks... kuidas keegi näeb. Üks on praktiline, üks on selline – kuidas ütelda – rohkem tundemaailma asi ja see on ka seotud oma identsusega. [---] selle identsuse mõttes on siiski Eesti kodumaa, aga sellises praktilises mõistes on Rootsi, kuna ma olen alati Rootsis elanud.“ (m53R)  
„Alati, kui ma Eestisse sõidan, siis ma tunnen ikkagi, et ma tulen nagu koju, see on minu jaoks kodu. Aga kui ma siia tulen, siis samamoodi mul see kodu.“ (n31E>R)  
„Oleks tore kunagi tulevikus võib-olla proovida, et Eestis elada ja...“ (n34R)  
„See, kes ennast eestlaseks peab, on kuidagi teinud otsuse ka, et Eestiga sidet pidada.“ (m53R)

Noortele maailmakodanikele on Eesti nagu maavanaema koduküla, kus elamist ei kujutata küll ette, kuid sidemed sellega on ikka tähtsad ja seda olulisemad, mida rohkem lähedasi inimesi seal leidub.

„Mulle meeldib Eestis olla ja Rootsi ja Eesti on minu kodumaa, aga ma kunagi ei tahaks Eestis elada.“ (n15R)

„Eesti on kodumaa ja hästi lähedane ja niimoodi, aga ma ka kunagi ei tahaks sinna tagasi või elama minna päriselt. See tundub nii väike ja võimalusi on nii vähe kuidagi.“ (n15R)

„Mul on absoluutselt kõik sugulased Eestis, mul on seal head sõbrad ja kõik... mul on lihtsalt hea olla, kui ma olen seal. Tahaks hea meelega seal elada“ (n15R)

Vanemate inimeste jaoks tähendab Eestimaa rohkem juuri ja tagapõhja, sealt lähtuvat kultuuri.

„Kui ma saan teada, et see inimene on eesti tagapõhjaga, siis mul on midagi ekstra, mis nagu liidab kokku.“ (m40R)

„Osa Eestimaad oli ju paguluses kaasas, selles mõttes, et olid inimesed, oli Eesti Kool, olid sugulased, olid mälestused ja see teadvus ja...“ (m53R)

Juurte küsimus võib aktuaalseks muutuda alles siis, kui laste sündimisel tekib võimalus neid järgmisele põlvkonnale üle anda – põlvkondadevahelise sideme loomiseks.

„Ma leian, et hoopis tähtsam on see eesti asi, palju tähtsamaks läinud nüüd [pärast laste sündimist] kui oli ennem. Ennem ma nagu ei mõelnud seda nii palju.“ (n31E>R)

Tundub, et üks komponent, mis samal ajal ei mõjuta kodumaa valikut ja lähedustunnet sellega, on inimese kodakondsus. Nii väljendati tihedat sidet Eesti riigiga ühtmoodi nii Eesti kui Rootsi kodanike hulgas.

#### **4. Suhe eestlastega.**

Kuna iga grupiidentiteedi aluseks on ühiste tunnuste kõrval ka rühma liikmete vastastikune tunnustamine, siis identiteediga seostub alati tihedalt küsimus piiridest – sellest, kes on seespool ja kes väljaspool neid piire.

Üheks meie töö põhiküsimuseks ongi uurida, kuidas Eestiga erinevalt seotud inimesed defineerivad „õiget eestlast“ – mis on nende arvates eestlaseks olemise juures määrava tähtsusega. Kõige lihtsamini määratletava kriteeriumi järgi on eestlane see, kes räägib eesti keelt ja kelle esivanemad on Eesti juurtega. Teiseks teeb eestlased „omaks“ loomulikult ka ühine kultuuritaust ning kes seda austab, võidakse „omade“ hulka vastu võtta, seda ka näiteks juhul, kui tegu on Eestis elava vene päritolu inimesega.

„Me oleme kasvanud ju täpselt ühtmoodi. Juba see, et me hakkama ühte laulu laulma või mingist filmist rääkima, siis me teame juba, mis see on.“ (n40E>R)

„Laulupidu on näiteks eesti traditsioon ikka ja siis, kui nad [venelased] sinna on tulnud, siis nad ju aktsepteerivad eesti traditsioone.“ (n15R)

„On olnud väga palju sümpaatseid venelasi ka ja niikaua, kui nad on sümpaatsed – kui sümpaatne inimene, ütleme niimoodi – siis jaa, siis on väga palju ühist, [kui nad tahavad õppida eesti keelt ja kultuuri].“ (n34R)

Võõraks peeti pigem neid, kes meid ja meie kultuuri ei aktsepteeri, kes Eestis elades ei taha Eestit tundma õppida või siit lahkununa halvustavad siinseid väärtusi.

„Keegi mulle ütles midagi, et laulupidu on mõttetu ja sihukesti asju ma küll ei laulaks, ja sihuke asi ajas küll närvi. Kuigi tal on ise on eesti juured. See ajas küll natuke vihale. No järelikult ei tunne ennast nii eestlasena siis. Kui talle ei meeldi...“ (n15R)

Veel ühe eestlasi ühendavana lülina toodi välja ka Eesti riiki, täpsemalt selle olulisuse tunnustamist.

„Mis kindlasti peaks ühendama, oleks, ütleme, selline mõistmine, et miks on Eesti riik olemas. Ükskõik, sa võid tunda ennast rohkem või vähem eestlasena, aga sa pead aru saama, et miks on Eesti riik olemas ja et ilma selleta on väga raske...“ (m53R).

Mainimist leidis veel, et ideaalis on eestlased need, kelle pärast ei peaks häbi tundma.

„Meil on spontaanne asi, et eestlane peaks olema keegi, kes peab ennast korralikult üleval. Aga samal ajal... noh, võimatu.“ (m40R)

Kitsamas plaanis kerkis aga korduvalt esile küsimus, kas kodu- ja väliseestlased on ikka piisavalt sarnased, et end üksteise seltsis koduselt tunda ja ühise nimetusega nimetada. Sellele küsimusele tuli kahte sorti vastuseid: oli neid, kelle jaoks kitsamasse „omade“ ringi kuuluvad ainult väliseestlased:

„Nendega [väliseestlastega] mul on väga palju ühist, kuna me oleme kõik üles kasvanud ühes teises maas, aga me räägime kõik eesti keelt ja proovime üleval pidada siiski mingit sorti eesti kultuuri.“ (n34R)

„Eestis on väga kerge kohata teisi Rootsist tulnud eestlasi ja siis meie räägime nagu oma asja. Aga vähem Eesti eestlastega.“ (m43R)

Vähem oli neid, kes eitasid igasugust võõristust nii enda kui ka kodueestlaste poolt:

„Ei, ma tunnen ennast selles mõttes Eestis väga kodusena, et ma ei mõtlegi selle peale, et ma oleks mingi rootsieestlane või nii... Ma ütleks vastupidi, et nagu... isegi üllatavalt, igati sõbralikult, viisakalt ja no enamasti ei ole üldse niisugusest asjast juttugi, tänapäeval eriti veel mitte. Aga ei olnud eriti 90ndate algul ka.“ (m53R)

Meie intervjuude põhjal võiks ka oletada, et aja jooksul hakkab teadlik eristus kodu- ja väliseestlaste vahelt kaduma: teismelistel selliseid probleeme juba enam ei paistnud, nende jaoks on oluline vaid suurlinliku-kosmopoliitse ning provintssliku elulaadi erinevus. Suhtlus Eesti noortega oleks kerge ja loomulik, kui vaid keelebarjäär ei segaks.

## **5. Mitmekultuurilisus, avatus**

Kõigile vastanutele on ühine kogemus eri kultuuride ja identiteedivõimaluste koosseksisteerimisest. Kõik tundsid end selgelt kahe- või mitmekultuurilise inimesena. Oli tunda, et selle üle ollakse uhked – mitmekultuurilisus on väärtus omaette kui demokraatliku maailmavaate osa. Rootsis sündinud rõhutasid rohkem seda, et mitme kultuuri ja keele tundmine annab nende elule lisaväärtuse ja mitmekülgsema perspektiivi, vähemuskultuuri esindajaks olemine teeb nad päris-rootslaste silmis huvitavamaks ja erilisemaks inimeseks. Eestis sündinud leidsid, et välismaakogemus lisab inimesele täisväärtuslikuks eluks vajalikku avatust.

„Et mul on – kuidas öelda – topelt tagapõhi, et mul on Eesti tagapõhi ja ka Rootsi tagapõhi, näen ma tavaliselt kui midagi positiivset. [---] See annab mulle üks topelt perspektiiv.“ (m43R)

„Jah, see [mitmekultuurilisus] on huvitav ja see on samal ajal... Teeb mind natuke... no mitte paremaks, aga... [---] nagu laia vaatega, kui sul on kaks identiteeti. .. Sa saad nagu rohkem enesetunnet, individuaalsust.“ (m40R)

„Paljud on öelnud ka, et ma olen hoopis teine inimene [kui Eestis elades], rohkem avatud.“ (n40E)



Olles harjunud põhjamaade avatud ühiskonnamudeliga, oodati ka Eesti ühiskonnalt eri kultuuride ja arusaamade väärtustamist.

„Ma mõtlen, et kas on ilmtingimata vaja... et kui palju on selles vabas ja tolerantset ühiskonnas [---] erinevusi peab taluma. Paljud asjad ei ühenda meid, me olemegi väga erinevad isiksustena...“ (m53R)

Selles osas, kui avatud või suletud on kodueestlased, puudub aga ühene arvamus – oli neid, kes oma isikliku kogemuse põhjal pidasid neid sama avatuks ja suhtlemisaltiks kui iseennast, kui ka neid, kes nentisid, et eestieestlased on kinnised ja konservatiivsed – eriti võiks Eestis rohkem tunnustada teiste püüdeid eesti keelt õppida ja mitte tõrjuda neid, kes seda perfektselt ei valda.

„Kui ma vaatan, kuidas inimesed käituvad Eestis, siis jah, ma arvan, et keel on väga oluline ja on arvatavasti selline kaitsemüür... ja kuna eesti keel on siiski ümbritsevatega võrreldes küllaltki keeruline, siis eestlane ei ole harjunud sellega, et keegi inimene räägib nõrka eesti keelt, aga ikka Rootsis on sellega palju rohkem harjutud. Siin on inimesi tänavatel, kes viletsat rootsi keelt räägivad, aga siiski võetakse omaks mingil määral.“ (m53R).

Kui enda puhul hinnati eesti keele oskust kui väärtust kõrgelt, siis teistelt meie informandid seda nii rangelt ei nõudnud.

„Kui näiteks inimene ei oska eesti keelt mingil põhjusel, on ta väljaspool Eestit sündinud, aga tahab ja tunneb ennast eestlasena, kas ta siis... siis minu pärast võib ta ennast nimetada eestlaseks, loomulikult. Ta ongi tegelikult ju!“ (n40E>R)

## 6. Muusika

Muusikast oma elus ja seoses eestlusega räägiti sageli juba enne, kui intervjuus muusika-osani jõudsimine. Mitmed tunnistasid, et muusika on neile kõige tähtsam kultuurivaldkond, teised, et

lihtsalt üks valdkond teiste seas. Kuid igal juhul on muusika üks esimesi ja kergemini leitavaid teid eesti kultuuri juurde. Võime seega öelda, et eesti-identiteet tekib lapsel, kellega kodus räägitakse eesti keelt ja lauldakse eesti laule. Suur osa eesti kultuuri tutvustamises on ka lasteaias laulutundidel, mudilaste lauluringidel ning kooli laulukooril. Kui noored ka peavad muusikakuulamisel normiks ingliskeelseid laule, siis koorilaul tähendab neile just eesti laule ning laulupidu on võimas ühistunde-elamus ka teistsuguste huvidega või muusikaeelistustega inimestele.

„Ma oskan hästi palju rohkem eesti laule kui rootsi laule.“ (n34R)

„See on väga ilus, kui me kõik oskame pärast neid [eesti] laule.“ (n15R)

„Sest me oleme ju lapsest saadik laulnud eesti laule.“ (n15R)

„See ei ole üldse nii, et ma oleksin eesti kultuuri vastu või midagi sellist, aga minule see ei... [paku nii palju huvi kui poliitika]. Jaa, ma käin laulupeol mõnikord, mitte iga kord, kui see on ja ma seisan seal ja laulan isamaalisi laule ja see võtab südamesse.“ (m43R)

„Ei ole ju ainult eestlased, kes laulavad näiteks laulupeol. See on ju tegelikult fantastiline. Me saame kokku ja siis kõik laulavad ühte ja samat laule, mida on oma maadel siis harjutanud .. Sama keel, sama laul.“ (n34R)

Selles, et kuulamisel eelistatakse rohkem ingliskeelset muusikat, ei erine Stockholmi tüdrukud ilmselt oma Eesti eakaaslastest.

„III: Mulle meeldib ingliskeelsus.

II: Jah, ingliskeelne, see on nagu peamine, et ei ole mingi, ma ei tea...

I: Mingi jaapani keeles või...

II: Või hiina keeles või...

III: Või ma kuulasin kunagi mingit eesti räppi. Et see nagu tundus väga võõras.

II: Jah, see on tõesti minu arust väga... ma ei tea...“

Teismeliseeest vanemate elus on eesti muusika kuulamisele aga koht olemas.

„Seal oli see Mr. Lawrence, mis minule meeldis suhteliselt hästi ja siis tuli fantastiline A-rühm, hiphopparid. Fantastilised, kes kasutasid eesti keelt räpis.“ (m40R)

„Ei, mulle meeldib küll eesti muusika kuulamine, seda ma pean ütleva, et hea meelega kuulan. Raske ütelda, kas muusikavaistust või lihtsalt huvi pärast, et see pakub huvi, et huvitav kuulata.“ (m53R)

Küsimusele, kas muusika võib tõmmata ka piire või tekitada vastuolusid eri rahvaste või riikide vahele, vastasid kõik eitavalt. Ühele vastajale meenusid siinkohal venelasi pilavad lorilaulud.

„Ma kunagi panin kokku ühe sellise lorilauluvihiku, niisugused vanad, ürgsed, nii nagu mina olen õppinud palju neid lorilaule. Ja pole kunagi mõtelnud sisu peale, aga siis olime Tallinnas just, siis kui oli see tramburai seal venelaste ja see kuju, mis tõmmati... Ma olin samaaegselt Tallinnas siis, Eestis ja samane päev sõidame ka Tartusse ja siis hakkasime seal neid lorilaule laulma ja siis panin tähele, et... Siis hakkasin mõtlema, mis seal tekstis tegelikult oli ja seal oli midagi venelaste vastane laul igal juhul ja siis ma sain aru, et oi, okei, me seda vist täna ei laula, et kui järsku on... kui järsku keegi paneb pahaks, et...“ (n34R)

Tundub, et „võõraid“ pilavad laulud on suunatud pigem oma kogukonnale, seda ühendades, mitte väljapoole: reaalseid inimesi ei seota laulu „võõrastega“, eemale ei tõrjuta mitte konkreetseid teisest rahvusest inimesi, vaid (kultuuri)vaenulikku suhtumist. Laul mitte ei süvenda vaenulikkust, vaid leevendab seda.

### **Kokkuvõtteks**

Võime taas kord tõdeda, et Rootsi eestlasi kirjeldab tugev ja teadvustatud eesti kultuuriline identiteet, mis ei vastandu Rootsi kodanikuidentiteedile – tegemist on inimeste teadliku valikuga. Olulist osa selles etendab eesti muusikakultuur. Võrreldes 1997. aasta uurimusega

Rootsis jäi mulje, et suhe Eestiga on muutunud veelgi loomulikumaks, tihedamaks ja samas kuidagi rahulikumaks – ilmselt ei ole küsimus Eestisse kolimisest enamuse jaoks enam nii erutavalt lahtine kui taasiseseisvumise järgsel kümnendil, nad on teinud oma otsuse elada Rootsis, aga säilitada oma kultuuri ja keelt, nii hästi kui saab. Muusikalisel ühistegevusel on selle juures endiselt keskne roll, sest see toob sageli kokku eri põlvkondade eestlasi ja pakub neile reaalse kanali, mille abil oma eesti keelt turgutada või seda lastele edasi anda.

Väliseestlaste identiteedi elujõulisuse seisukohast on äärmiselt oluline üldise eesti-identiteedi avatus: see, kas kodueestlased tunnustavad väliseestlasi enda hulka kuuluvana. See tähendab ühtlasi ka seda, kas nad „mahuvad“ edaspidi kodueestlaste enesepilti rikastama ning sellele rohkem eneseusku ja avatust lisama.